

МЕСТОТО И УЛОГАТА НА СВ. КИРИЛ И СВ. МЕТОДИЈ ВО СЛОВЕНСКОТО РАЗБИРАЊЕ И ПРИФАЌАЊЕ НА ХРИСТИЈАНСКИТЕ ЕТИЧКИ ВРЕДНОСТИ

Кратка содржина

Многумина од етичарите се учители, просветители, светители на поучниот збор и дело. Меѓу нив се истакнуваат свети Кирил Солунски, познат и под името Константин Философ, и свети Методиј.

Делото на светите Кирил и Методиј било прифатено не само како јазичка иновација и културна придобивка, туку и како етичка доблест и морален завет. Тие не биле просто учители на неписмени, тие се стремеле да воздигнат луѓе – на оние што биле на работ на цивилизацијата да им ги откријат тајните на духот и умот, на неприспособените да им помогнат да се оспособат, на неуките да им овозможат да се описменат и да ги осознаат тајните на живеењето.

Тоа го прават вистинските учители – просветители, а мудрите им благодарат за тие божествени придобивки.

Клучни зборови: ЕТИКА, ЗЛО, БОГ, ЕДУКАЦИЈА

Вовед

Многумина од етичарите се учители, просветители, светители на поучниот збор и дело затоа што биле водени од идејата дека подучувањето и воспитувањето, но и образованието на луѓето е една важна културна и етичка задача. Меѓу нив посебно се истакнуваат свети Кирил Солунски (познат и под името Константин Философ), и неговиот постар брат свети Методиј, византиски мисионери, „израснати во високиот слој на византиската општествена хиерархија, реализатори на афирмацијата на словенската духовна и културна традиција, кои како словенски просветители биле во функција на византиските политички и воени интереси“ (Велев, 2005, 209).¹

---

¹ Историските сообразувања од времето во кое тие живееле потврдуваат една друга вистина, ослободена од канонското клише на хагиографскиот модел на преосмислување на личните биографии, т.е. дека тие не биле Словени, туку веројатно потомци на старото домородно македонско население, кое знаело словенски јазик и кое веќе живеело сродно со другите народи во Византија и со

Но, за да се разбере вистински кои се свети Кирил и свети Методиј и што е и каква е нивната улога и улогата на нивната етика во втемелувањето и развивањето на универзалноста на етичките вредности и аксиолошкиот систем произлезен од тоа, најпрво треба да се споменат и предусловите за она до што дораснале, т.е. нивниот животен пат и конкретни активности.

Животот на Кирил Солунски, познат и под името Константин Философ, е приказна за еден посветеник на уката. Константин е роден во 827 година во Солун, „еден од поважните центри на некогашната Византиска Империја, во куќата на Лав, висок достоинственик кој заземаше висока положба во државната служба: беше помошник на воениот командант на Солунската област, и мајка Марија, која потекнуваше од видна фамилија, позната и на царскиот двор во Цариград“ (Поленакоски, 1985, 12-13).

За уникатните особености на Константин говори *Кириловото Житие* во кое се вели дека Константин уште на седумгодишна возраст се определил за својата животна ангажираност – за философијата. Во потврда на оваа ангажираност, Константин раскажува еден сон што го сонил и според кој му било понудено од многу девојки да си одбере една за своја животна другарка. Од сите собрани девојки, тој ја одбрал онаа што била „најубава од сите, со светло лице, мошне украсена со златни ѓердани и бисери и со секаков накит. Името ѝ беше Софија, т.е. Премудрост“ (Миловска и Таковски, 1996, 27) – Божествена Мудрост, убава форма на Духот – философијата.

Согласно со државничките позиции на неговиот татко, Константин се школувал најдобро, во светскиот политички и културен центар Цариград, студирајќи кај најголемите научници: Фотиј – дијалектика и сите философски науки, и Лав Математичарот – кај кого учел за Хомер и геометријата. Се истакнал во сите гранки на науката, а особено во најтешката – логиката и постигнал највисоки успеси (Поленакоски, 1985, 17-18). По завршувањето на Магнаурската школа, која била прочуена во тоа време, бил назначен за библиотекар во библиотеката на Цариград-

---

Словените. Затоа и византискиот двор нив ги користел за посредници да ја наметнуваат политичката и духовната волја над Словените. Ваквата констатација се засновува врз изворноста на дел од старите хроники, но и од содржината на познатите „Панонски легенди“ – опширните житија за свети Константин-Кирил и свети Методиј. Имено, словенските племиња кои биле населени на просторот на Македонија и веќе прераснале во доминантна популација, прввремено живееле во затворени заедници изолирани од домородното македонско население. Но, домородното македонско население, бидејќи имало потреба да воспостави директни трговски контакти со словенските заедници, зашто тие биле добри занаетчи и сточари и требало со нив да ги разменуваат стоките и орудијата, дошло во позиција да стане билингвално, да го познава и словенскиот говор.

ската патријаршија, а потоа го избрале за соработник и наставник, т.е. да предава философија во Магнаурската школа (Миловска и Таковски, 1996, 31). Оттогаш го добива прекарот Философ (Константин Философ). Го нарекле уште и „мудрец“, „врвен учител“. Имал добра и чиста душа, бил умен, кроток, смирен и одмерен. Му нуделе да се ожени за најбогата девојка и да стане кнез (Миловска и Таковски, 1996, 30), но за него немало ништо поскапоцено од учењето, каде што ги барал вистинската чест и богатство, па затоа и не се откажал од заречената посветеност на духовноста (Поленакović, 1985, 239).

Кога преку привидение го видел мигот на своето заминување од овој живот, свечено се облекол и рекол дека му се развеселил духот затоа што му се открило влегувањето во домот Господов: „Отсега веќе не сум слуга ни на царот ни на кој и да е на земјата, туку само на Бог Седржител. Не бев, и бев, и сум во вечност, амин“ (Миловска и Таковски, 1996, 66). Утредента облекол црна риза, се замонашил и го зел името Кирил. Боледувал 50 дена во кои на посмртна постела му оставил аманет на својот брат Методиј: „Ете, брате, ние бевме двојка впрегната да тегли една бразда, но јас паѓам на нивата, откако го завршив својот дел. Но ти многу ја сакаш планината (т.е. манастирот), затоа немој заради планината да го оставиш учењето, оти со него можеш да бидеш спасен“ (Миловска и Таковски, 1996, 77). Пред смртта, на 14 февруари 869 година (стар стил), се помолил на Бога да го дочева стадото што му го беше доверил, да ги избави неговите ученици и верници од секаква злоба и хулење, да направи од нив примерни луѓе, да ги почува оние што ревносно прават добри дела и она што на Бога му е угодно, како самиот тој што правел (*Панонски легенди*, 1987, 77-78). Папата наредил величествен закоп во црквата „Свети Климент Римски“. На гробот, сите словенски народи имаат поставено плочи со благодарност за неговото просветно дело.

Постариот брат Методиј, роден меѓу 810 и 820 година, како најстар син на Лав и Марија, исто така, бил бриљантна личност, дипломец по право во Цариград. Уште како млад бил носител на високи државни и црковни должности, т.е. уште од млади години, ангажиран од византискиот двор воено и административно да управува со кнежество² во својство на кнез, должноста ја вршел 10 години, т.е. меѓу 845 и 855 година (Поленакović, 1985, 14-15). Политичкиот пораз подоцна го натерал да ги напушти световната кариера и семејството, замонашувајќи се во манастирот „Полихрон“ на Олимп – Мала Азија, облекувајќи го монашкото расо и добивајќи го името Методиј (*Панонски легенди*, 1987, 69).

Заедно со неговиот брат Кирил, им паднала чест да ја водат најтешката културна мисија на епохата – описменувањето на Словените, за

---

² Неговото кнежество се наоѓало северно од градот Солун – по долното течение на реките Струма и Брегалница (во Струмичко-брегалничкиот крај).

заедно со верата да бидат оспособени за големата културна задача на разбирање на христијанството и на неговите исклучителни етички вредности. Кирил измислил ново писмо и на словенски ги превеле првите книги, меѓу кои и Библијата. Заминале во Моравија (Словачка, Чешка, Словенија и Панонија), каде што толку добро ја извршиле просветната должност што до денес тие народи ги слават како свои **духовни татковци**. Починал на мисионерската должност во 885 година.

Културолошки и философски премиси за општоевропското значење на нивното дело

Нивното монументалното дело, како и делата на нивните ученици и следбеници досега во науката, главно, се сведуваше и поимаше низ синтетички добиениот општопознат тријас:

- тие се творци на првата словенска азбука;
- нивни се првите преводи на црковните книги од тогашниот владејачки грчки јазик на словенски јазик;
- тие се иницијатори на просветното и црковно дело меѓу Словените.

Иако ова се централните аспекти, стожерните точки на нивните иницијативи и напори, сепак, ако се ограничимо само на нив во интерпретацијата на делата на овие личности, не ќе отидеме подалеку од општите констатации и заклучоци што се понудувани досега (Поповски, 1989, 133). Така, на пример, не ќе можеме да дојдеме или да го извлечеме во најрафинирана форма заклучокот за општоевропското значење на нивното дело кое се базира првенствено на неколку културолошки и философски премиси, од кои, за потребите на овој труд, ќе издвоиме само три (при што ќе се задржиме на последната, третата):

1. наспроти етаблираната теза за тријазичноста во толкувањето на Бога, она што Кирил и Методиј го нудат е *рамноправност на јазиците* – *рамноправност на народите*, т.е. премиса која произлегува од самото битие на христијанската идеологија (Muck & Adeney, 2009, 114), а во нивниот случај се зема како основна прагматска цел во учењето;

2. *хуманизмот низ дипломатската функција* на Кирил и Методиј;

3. честа да ја водат најтешката културна мисија на епохата – *описменувањето на Словените, за заедно со верата да бидат оспособени за големата културна задача на разбирање на христијанството и на неговите исклучителни етички вредности.*³

³ Ваква студија на христијанската филозофија како што е разбрана во византиската теологија од деветтиот век е направена врз основа на изјавата на свети Константин Кирил од Ihor Ševčenko, "The Definition of Philosophy in the Life of Saint Constantine [Cyril]", во Зборникот: *For Roman Jakobson: Essays on the Occasion of His*

Имено, Кирил беше првиот кој на словенски јазик понуди определување на философијата, истовремено нагласувајќи ја нејзината етичка димензија: „Филозофијата е разбирање на Божјите и на човечките нешта за да може човекот да му се приближи на Бога. Таа го учи човекот со делата да биде слика и одраз на Оној што него го создал“ (Панонски легенди, 1969, 29). Ова само потврдува дека љубовта спрема мудроста е во служба на **правилното човечко дејствување!** Поради тоа луѓето треба да го користат умот и познанието за да се истакнат во постапувањето, што значи дека преку етичноста во постапувањето би станале слични на божеството кое ги создаде да прават добро, а не зло и неволји во светот, што подоцна кај свети Климент Охридски ќе се овозможи во неговиот категорички императив: „Не е доволно само да се бега од злото, туку воедно и да се прави добро!“ (Климент Охридски, 1996, 110; 151).

Во овој контекст, Кирил го поврзува човекот и неговата мисла со Највишето Суштество како вистински извор на логиката и етиката. Изведувајќи ја тезата докрај дека индивидуалното насочување кон доброто е најблагородно, т.е. кон насочување во однос на сличноста со добриот Бог, Кирил ја упатува човековата интелектуална и морална сила да го бара и пронајде она што е **вистински добро** и тоа да го води човекот кон негово извршување. Доброто не е нејасно, туку определено и извесно. Луѓето имаат правилен образец. Со тоа Кирил укажа дека најблагороден е индивидуалниот стремеж кон доброто, кон сличноста со добриот Бог. Како што стои запишано по прогонот на човекот од Рајот и неговата осуденост на смрт: „Бог не го остави човекот докрај сам, туку со својата голема милост и љубов, секоја година и со текот на времето му покажува на човештвото дела и подвизи на неколку одбрани луѓе како пример за сите за насочување кон доброто“ (Панонски легенди, 1969, 68). Логичка последица е дека оној што знае ќе прави и добро, што значи дека, според нив, не постои разлика меѓу сознанието за доброто и доброто дејствување. Такво е и неговото „цивилизациско дело, со кое им даде виделина на луѓето за да здогледаат и да се научат на добрина“ (Темков, 2003).

На ова негово разбирање на светот, на релацијата Бога и човек преку етичкото постапување, за да може да биде слика и одраз/рефлексивна на Оној кој го создал се и напорите на неговиот постар брат Методиј, затоа што „верата без дела е мртва и отпаѓаат оние кои мислат дека го познаваат Бога, а нивните дела се разминуваат со Него“ (Панонски легенди, 1969, 74). Тоа значи дека доблесниот посветеник Методиј има само една етичка задача, „да служи секому со сите постапки (т.е. служејќи му секому со своите добри постапки), за да ги придобие сите“ (Панонски легенди, 1969, 71), затоа што „на каква корист е човекот кога ќе го добие

целиот свет, а душата своја ја испразни или погуби? Што ќе добие човекот во замена за својата душа?“ (Климент Охридски, 1996, 33). Според *Панонски легенди*, „на едни им беше рамен, на други нешто помал, додека на трети поголем од нив, надминувајќи ги едните преку дела, другите преку словото (т.е. едните со кроткост и молчење, а другите уште повеќе преку постот и бдењето, како и со молитвата и смиреноста)“ (Климент Охридски, 1996, 33).

Помеѓу останатото, Методиј е и автор на првите филозофски текстови создадени на словенски јазик врз основа на убедувањето дека со пишувањето на филозофијата на словенски јазик воедно се брани и „правото на Словените на културна автономија и идентитет“ (Tachiaos, 2001, 77). Уште повеќе, Методиј го напиша и остави на Словените првото правно дело *Закон како да им се суди на луѓето*, дело во кое ја внесе модерната византиска христијанска етика и другите животни правила, дело полно со совети околу праведните релации меѓу луѓето, што значи дело кое колку е правно, толку е и етичко.

Подоцна со учениците („седмочисленици“, т.е. седум на број: Кирил, Методиј, Климент, Наум, Ангелариј, Сава и Горазд) измина исклучително тежок пат на просветителско дејствување, посебно подоцна во Панонија и во Словачка во услови на непријателско однесување и постојано напаѓање. Неговиот силен дух не можеле да го скршат ни затворот во кој бил затворен во Баварија, ни мачењата, ни постојаните напади од германските свештеници. Тој упорно продолжувал со своето дело, ширејќи го христијанството на словенски јазик во Моравија и во Панонија, описменувајќи голем број ученици, за што заслужено ја добил титулата епископ на Панонската црква. Умрел во 885 година, оставајќи го за свој заменик Горазд, еден од своите ученици, кои од смртните закани се спасиле пливајќи преку Дунав во тогашното Бугарско Царство. Климент и Наум стигнале во Охрид и со своите дела и Охридската школа ги развија идеите и учењата на словенските просветители свети Кирил и Свети Методиј.

Наместо заклучок

Пресвртница во културниот, па и во историскиот развој на сите словенски народи претставува ангажирањето на византиските мисионери Кирил и Методиј – во изнаоѓањето на словенската азбука,⁴ во создавањето на првиот словенски книжевен јазик и во преведувањето на

⁴ Заради потребата од ширење на богослужбата на словенски јазик е создадена првата словенска азбука – глаголицата. Константин со помош на Методија во 862 година ја создава првата азбука – глаголицата, составена од 38 букви, од кои 24 по примерот на грчката азбука, а 14 ги измислил сам за да одговараат на некои гласови од словенскиот јазик.

потребните богослужбени книги од византиски на словенски јазик, како и во неговото воведување во богослужбата. Кон сето ова ако се додаде и формирањето, егзистирањето и дејствувањето на групата одушевени ученици и следбеници на словенската просвета и богослужба, тогаш лесно ќе се согледа каде е основата на самостојната словенска просвета, книжевност и богослужба, сфатени како културна и етичка задача во најширока смисла на зборот.

Од овој историски момент, кој е оддалечен од нас веќе дванаесетина столетија, може да се смета дека словенските народи, или како што ги нарекуваа првите словенски писатели – „словенското племе“, стапуваат во кругот на културните народи на Европа, нудејќи ѝ еден нов облик на писменост, а преку него и еден нов облик на етика. Попрецизно, како што наведува Џорџо Нуриџијани во своето дело *Македонските гении низ вековите*, „во историјата на цивилизацијата постојат многу малку постигнувања налик на оние на браќата свети Кирил и Свети Методиј, во чии мисии можеме да ги пронајдеме првите знаци на македонската култура. Нивната извонредна работа ги вовеле Словените во светот на културата и ги издигна до степен на цивилизиран народ“ (Nurigiani, 1972, 16).

Тоа е така затоа што делото на Кирил и Методиј не било прифатено само во контекст на развивање на идејата за јазична и национална рамноправност, како и идејата за словенска припадност,⁵ туку и како етичка доблест и морален завет. Потврда и показ за ова наоѓаме во нивната работа како практични реализатори на универзалната философско-етичка идеја (Свидлер & Мојзес, 2005, 22). Давајќи сознание (на патот кон прифаќање на Бога во себе, за себе и по себе), секој човек може да си се врати себеси како човек! Токму затоа, „тие не биле само просто учители на неписмени, т.е да им овозможат само да се описменат, туку се стремеле и да ги воздигнат луѓе, да им ги откријат тајните на духот и умот, да им помогнат да се оспособат, да им овозможат да се описменат и да ги осознаат тајните на живеењето“ (Минчева-Коцевска, 2009, 42). Токму поради тоа – затоа што се посветиле на воздигнување на луѓето – Кирил и Методиј Солунски се светители на духот и добрината. Всушност, на крајот на краиштата, и „самата етика значи посветеност на воздигнување на луѓето“ (Темков, 2003).

---

⁵ Со други зборови, како еден вид јазична иновација и културна придобивка.

Литература

- Dvornik, F. (1956). *The Slavs: Their Early History and Civilization*. Boston: American Academy of Arts and Sciences.
- Климент Охридски. (1996). *Похвали и поуки*. Скопје: Табернакул.
- Meschonnic, H. (2011). *Ethics and Politics of Translating*. Philadelphia: John Benjamins Publishing Co.
- Миловска, Д. и Ј. Таковски. (1996). *Македонски житија IX-XVIII век*. Скопје: Табернакул.
- Минчева-Коцевска, Б. (2009). *Универзална етика*. Скопје: Макавеј.
- Muck, T.&F. S. Adeney. (2009). *Christianity Encountering World Religions: The Practice of Mission in the Twenty-First Century*. Grand Rapids, MI: Baker Academic.
- Nurigiani, G. (1972). *The macedonian genius through the centuries*. London: David Harvey Publishers.
- Панонски легенди*. (1969). Скопје: Македонска книга.
- Панонски легенди*. (1987). Скопје: Наша книга, Македонска книга, Мисла и Култура.
- Поленакловиќ, Х. (1985). *Творците на словенската писменост*. Скопје: Мисла.
- Поповски, А. (1989). „Климент Охридски и филозофско-хуманистичките аспекти на кирило-методијевската традиција и иницијативи“, во: *Климент Охридски и улогата на Охридската книжевна школа во развитокот на словенската просвета*, МАНУ: Скопје.
- Spinka, M. (1968). *A History of Christianity in the Balkans*. Hamden, Connecticut: Archon Books.
- Свидлер, Л. & П. Мојзес. (2005). *Изучувањето на религијата во ерата на глобалниот дијалог*. Скопје: Темплум.
- Tachiaos, A.-E. N. (2001). *Cyril and Methodius of Thessalonica: The Acculturation of the Slavs*. Yonkers, New York: St. Vladimir's Seminary Press.
- Темков, К. (2003). „Свети Кирил Филозоф – посветеност кон воздигнување на луѓето“, во: СТАРТ, бр. 212, Скопје.
- Топенчаров, В. (1970). *Константин-Кирил Филозоф А Б В на ренесансата*. Народна младеж.
- Велев, И. (2005). *Византиско-македонски книжевни врски*. Скопје: САМО-ИЗДАТ.